BAZI MODERN KAZAK YAZARLARINCA SEMBOLLERİN VE FOLKLORİK UNSURLARIN KULLANILMASI*

The Usage of Symbols and Folkloric Elements by Some Modern Kazakh Writers

Zhanakul SAMETOVA**

ÖZ

Kazak edebiyatının, Sovyet dönemi yazarları, özellikle Stalin'in baskı döneminde şu iki konuyu çok sık kullanmışlardır: Bunlardan ilki, etnik baskılar yüzünden millî değerlerden uzaklaştırma politikalarına ve uygulamalarına tepki olarak hayvanları ve tabiat olaylarını sembol olarak kullanma, ikinci olarak da millî değerlere, yani folklorik değerleri kullanarak millî kimliği koruma. Özellikle Sabit Dosanov, Tahavi Ahtanovve Gabit Musirepov'un hikayelerinde bu özellikleri çok net olarak görmekteyiz. Bu konu, sadece Kazakistan'da değil, Stalin döneminin konularını işleyen Türk dünyasındaki diğer yazarlarda da kullanılmıştır. Azerbaycan'da Elçin Efendiyev'in "Ak Deve" adlı eseri ile Kırgızistan'da Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı"sında da aynı metod kullanılmıştır. Sembol olarak kullanılan hayvanlardan deve, kurt, domuz, kaplan vb. hayvanlar ön plana çıkmaktadır. İncelediğimiz üç yazarın hikâyelerinde de bu sembollerin kullanılması yanında toplumun temeli olan folklorik değerleri, yabancı kültürlere karşı koruyucu bir rolle işledikleri görülür. Kısaca incelediğimiz Tahavi Ahtanov'un "Küy Efsanesi (Deve Ağlatan Küyün Sırrı)", Gabit Musirepov'un "Yassı Burun" ve Sabit Dosanov'un "Beyaz Deve" hikâyelerinde deve, domuz, kurt, kaplan gibi hayvanlar sembolik olarak işlenmişlerdir. Deve, bağımsızlık mücadelesini, gelenek ve töreyi, dayanıklılığı, kısaca Kazak toplumunun yaşam direncini; kurtlar, domuz ve diğer vahşi hayvanlar ise Rus ve Çin emperyalist davranışlarını ve zorbalıklarını sembolize etmektedir. Bu üç yazar da geleneği varoluşun sembolü olarak ele almışlardır. Ayrıca yer yer adetler, atasözleri ve Kazak halkının geleneksel hayatına dair unsurlar, Kazakların diğer halklardan farkını belirtmek için kullanılmıştır. Kazakların kültürel kodları bu folklorik unsurlarda saklıdır. Sürekli geçmişi hatırlatmak suretiyle millî şuuru canlı ve uyanık tutmak için bu malzeme kullanılmıştır. Sovyetlerin kollektivizim adına zorla yerleştirdiği göçer Kazakların sonsuz bozkırlardaki hür havasına olan özlem ve bu uğurda çektikleri sıkıntılar, hikâyelerin ortak hassasiyetlerindendir. Hele Tahavi Ahtanov'un "Küy Efsanesi" hikâyesinde küy söyleme geleneği, usta-çırak ilişkileri, dombranın esrarengiz sesleri sadece Kazaklarda değil, bütün Türk dünyasında ortak unsurlardandır. Bozkırda sahipsiz devenin uğursuzluk getireceği, hatta cin ve şeytan olabileceği, dombradan çıkan nağmelerin sürü kesilen devenin yeniden süt vermesini sağlaması gibi inançlar bütün Türk dünyasının ortak mirasıdır. Ayrıca "Ayıp ölümden güçlüdür" gibi atalar sözleri (babalar sözü) folklorik unsurlardan ozanların nasıl faydalandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Ak Aruana (Ak deve), Kurtlar ve Çizgili Kaplan, Küy Efsanesi, Küyşi (Küycü), Elveda Gülsarı ve Cengiz Aytmatov.

ABSTRACT

Kazakh writers of The Soviet Era used two particular themes during Stalin's oppressive regime. The first one is the usage of animals and nature as symbols to react ethnic oppression and policies aiming to drive away from national values. The second theme is the protection of national identity by using national/folkloric elements. We can see this very clearly especially in the works of Tahavi Ahtanov, Gabit Musirepov and Sabit Dosanov. This subject was not only used by Kazakh writers but also the others who wrote about Stalin era in Turkic world. This method was used in "Ak Deve" by Elçin Efendiyev in Azerbaijan and "Farewell Gulsari" by Chingiz Aitmatov in Kyrgyzstan. Camel, wolf, pig and tiger are among the animals which are used as symbols. In addition to the usage of these symbols by all of these writers, they also focus on the protective power of folkloric values against foreign cultures. Camel, wolf, pig and tiger are used symbolically in the stories "The Legend of Küy" by Tahavi Ahtanov, "Yassı Burun" by Gabit Musirepov and "White Camel" by Sabit Dosanov which we briefly analyze. Camel symbolizes the struggle for independency, traditions and resistance of Kazakh Community whereas wolves,

* Geliş tarihi: 18 Ekim 2018 – Kabul tarihi: 9 Mart 2019
Sametova, Zhanakul. "Bazı Modern Kazak Yazarlarınca Sembollerin Ve Folklorik Unsurların Kullanılması" Millî Folklor 121 (Bahar 2019): 95-101

** Kazakistan Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Filoloji ve Çok Dilli Eğitim Enstitüsü, Kazakistan/Almatı, janagul-85@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-9481-457

pigs and the other wild animals symbolize Russian and Chinese imperialist behaviors and tyranny. All these three writers have considered tradition as the symbol of existence. Also customs, proverbs and images regarding Kazakh traditional life were used in order to emphasize the difference of Kazakhs from the others. The cultural codes of Kazakhs are hidden in these folkloric elements. This material was used to keep national consciousness awake through constantly reminding the past. Kazakhs' longing for the steppe's free breeze who were placed unwillingly under collectivism by the Soviets. All the sufferings are common issues of the stories. The küy singing tradition, the relation between master apprentice and dombra's mysterious sound in Tahavi Ahtanov's "The Legend of Küy" are among common beliefs in Turkic World, not just in Kazakhstan. Beliefs that a lonely camel in the middle of the steppes would bring bad luck and that it can even be evil or the belief that the melodies of dombra would help the camel which went dry provide milk again are common heritage of Turkic World. Moreover, proverbs such as "shame is stronger than the earth" demonstrate how minstrels made use of folkloric elements.

Key Words

Ak Aruana (White Camel), Wolves and Striped Tiger, The Legend of Küy, Küyşi, Farewell Gulsari, Chingiz Aitmatov.

Türklerin İslamiyet'ten önceki hayatlarında, insan hayvan ilişkilerinin birkaç boyutu vardır. İlk dönemlerde insanın yaşayabilmesi için en önemli besin kaynağı hayvandır. Bu açıdan bakıldığında insan hayvan ilişkisinin ilk boyutunun ekonomik ve hayatî olduğu görülür. Bütün insanlığın gelişim çizgisine bakıldığında da ilk olarak "Avcılık-toplayıcılık" denilen, yine hayvana dayalı bir düşünce temeli dikkatimizi çeker. İnsanoğlu ilk dönemde avladığı hayvanları ve topladığı bitkinin kökü, gövdesi, yaprağı, meyvesi ve tohumlarıyla beslenmiştir.

Bu dönemde insanlar en kolay avlanabilen, eti lezzetli olan ve etinin dışında da yünü, postu ve kemikleri faydalı olan hayvanlara özel bir ilgi göstermiştir. Dillerin oluşmasında da hayvan taklitlerinin önemi üzerinde pek çok araştırma yapıldığı bilinmektedir. Mesela Türklerdeki yansıma sözcüklerinin büyük bir kısmı hayvan seslerinin taklidine dayanmaktadır. Melemek, havlamak vb. kelimelerde olduğu gibi. Aslında bu konu, yani insan hayvan ilişkileri bütün toplumlarda genel yapı olarak değişmez. Hayvanların hayatıyla insan hayatındaki benzerlikler insanların dikkatini çekmiştir. Hayvanlarla ilgili kültler böyle oluşmuş, insanlar hayvanların faydalı yönlerinden istifade etme yoluna gitmiş, aynı zamanda korktuğu ya da çekindiği hayvanları da kutsayarak onlarla iyi geçinmek suretiyle korunabileceğine inanmıştır. Hayvanlardan ehlileştirdiklerinin özelliklerinin insandan farklı ve yeteneklerinin üstün olduğunu anlayınca da onları taklit etmiş ve antropomorfik olarak insanî değerlerle sembolleştirilmiştir.

Kazak edebiyatında da bozkır kültürünün geleneği olarak birlikte yaşadıkları hayvanları da kendi yaşamları ve varoluş hikâyelerinde antropomorfik bir anlayışla kahraman yapmışlardır.[1]

Biz aşağıda Kazak edebiyatının önemli yazarlarından Sabit Dosanov[2], Tahavi Ahtanov[3] ile Gabit Musirepov'un[4] hikâyelerinden örneklerle hayvanların sembol olarak kullanılmasını ve folklorik unsurlarla yabancılaşmaya karşı, nasıl başarılı bir şekilde kullanıldığını açıklamaya çalışacağız.

İlk olarak Sabit Dasonov'un bir hikâyesini ele alacağız. Bu hikâye Kazak Türklerinde "Ak Aruana"[5] (Beyaz Deve) adıyla yayınlanmıştır. Aruana, deve sürüsüne önderlik eden anaç develere verilen isimdir. Hikâyenin özeti şöyledir:

"Beyaz deve, doğduğu topraklardan koparılır ancak Aruana bu esaret hayatına isyan eder. Üstelik yanında botası (yavrusu) da vardır. Bu yüzden kaçmaya ve yurduna dönmeye çalışır, ilk denemede başarısız olur. Yavrusu, kendisini takip edemez. Yorulup yarı yolda kalır. Yavrusunu bırakamadığı için yakalanır. Yavrusunu ondan ayırırlar. Yurt hasreti hem de yavrusundan ayrılmasının verdiği acıyla ipini koparark tek başına yurduna dönmeye karar verir ve bütün hızıyla koşarak giderken yolda kurt sürüsünün saldırısına uğrar. Yaralanır, fakat koşmaya devam eder. Bu arada kurt sürüsüne çizgili bir kaplan saldırır. Onların boğuşmaları kaçıp kurtulmak için bir fırsat yaratır. Sonunda yaralı da olsa doğduğu topraklara kavuşur. Vatanına kavuştuğu için mutludur ancak kan kaybından aynı gece ölür."

Yazar, deve sürüsüyle Kazakların direnişini anlatmak ister. Deve, Kazakların en önemli binek ve beslenme hayvanlarındandır. Hem eti hem de sütüyle Kazakların hayatında son derece önemli bir yer tutar. Sabit Dosanov, deveyi halkın yaşadığı sıkıntıları ve gösterdiği direnişi anlatmak için sembol olarak seçmiştir.[6]

Ak Aruana'nın geleneksel davranış biçimleri ve Kazak ailelerindeki terbiye sistemi de yazarın kullandığı geçmişi, şimdiye getirme düşüncesi ile ilgilidir. O, Rusları temsil eden kurt sürüsü ile Çin'i temsil eden kaplanın mücadelesini kurtuluş için kullanır. Ancak, koşarak özgürlüğe kavuşabileceğinin de farkındadır. "Yeter ki yere düşme, yeter ki ayakta kal, yıkılma!" diyerek Aruana'yı uyararak direnmeye teşvik eder. Hikâyenin sonunda Aruana yaralı bir şekilde köyüne dönmeyi başarır. Bu Kazak halkını esaret yıllarının sona ermesinin sembolüdür. Hikâyede bu durum şöyle anlatılmaktadır:

"…Köylüler Aruana'nın etrafına toplanmışlardır. Kadınlar gizlice ağlarlar. Başörtülerinin ucuyla gözyaşlarını silerler. Kaçıp esaretin cenderesinden kurtularak anayurda dönen Aruana'ya bakan erkeklerse dişlerini ve yumruklarını sıkmışlardır. Çiğnenen onurlarını ve zedelenen gururlarını hatırlayarak bir kez daha ezilmişler, yaraları kanamaya başlamıştır. Düşmanlardan henüz intikam almadıklarını hatırlarlar. O anda intikam duygusuyla yanıp tutuşan köylüler, en küçüğünden en büyüğüne kadar, bir erkek gibi savaşmaya hazırdırlar."[7]

Sabit Dosanov, hikâyeyi sembollerle anlatmış ve Kazakların geçmişini şimdiki zamana taşıyarak sembolik unsurları da duygusal zemin olarak kullanmıştır. Folklorik unsurlarla da bu zemini güçlendirmek istemiştir.

Sembolleri Kazak edebiyatı içinde en başarılı uygulayan bir başka yazar ise Tahavi Ahtanov'tur. Türk okuyucuları onu "Boran" romanıyla tanımıştır. Bizim inceleyeceğimiz metin ise daha kısa fakat duygu ve ifadelerin yoğun kullanıldığı, Türk Dünyası'nın ortak değerlerinden faydalanılarak yazılan "Küy Efsanesi" hikâyesidir. Küyşi ve çırağının Kazak bozkırlarında oba oba dolaşarak "Küy (Türkü)" söylemesi ve dombranın olağanüstü güçleri, Anadolu âşıklarının sazlarının özellikleriyle aynıdır. Hikâyenin özeti şöyledir:

"Usta akın Ertemes ile çırağı Orazımbek, Kazak bozkırlarında oba oba dolaşıp küy söyleyerek geçinirler. Bir gün kızıyla birlikte yaşayan ve geçimlerini tek bir devenin verdiği sütle sağlayan bir çadıra konuk olurlar. Ertemes'in yaşı elliyi geçmiştir. Bir-

den yuva kuramamanın, çoluk çocuğa kavuşamamanın, hayatı boyunca âşık olamamanın üzüntüsünü duyar. İhtiyar ev sahibi ve kızı da yavrusu ölen devenin artık süt vermemesi dolayısıyla sıkıntı içindedirler. Ancak Kazak Türklerinin inancına göre, akın, küy çalarak deveyi ağlatabilirse tekrar süt verecektir. Zaten duygu yüklenmiş Ertemes, küy söylemeye hazırdır. Bu arada çadırdaki kızın güzelliği de akını etkilemiş ve görür görmez âşık olmuştur. Ev sahibi ihtiyar, Ertemes'ten dombra çalmasını ve küy söylemesini ister. Ertemes küy söyleme ve dombra çalma karşılığı olarak kızı ister. Ancak kızın gönlü de genç çırak Orazımbek'e düşmüştür. Kız teklifi bir şartla kabul eder. Dombrayı iki küycü birlikte çalacaktır. Ertemes dombra çalmaya başlar. Kız da devenin memesini süt sağmak için sıkıca tutar. Dombranın sesiyle devenin memesi sütle dolar. Ancak kız memeyi sıkarak sütün akmasını engeller. Ertemes durumu fark eder ve dombrayı, çalması için çırağı Orazımbek'e verir. Orazımbek çalmaya başlayınca kız devenin memesini gevşetir ve o anda kova sütle dolar." Hikâye burada biter. Folklorik değer olarak küy'ün seçilmesi ve hikâyeye "Küyün Efsanesi" isminin verilmesi de folklorun hikâyeci tarafından işlenmesi de bilinçli bir seçimdir. Köy bütün Türk topluluklarında ortak bir değer ve atalardan kalan en önemli mirastır.

Yazar, hikâyede okuyucunun merakını gidermez. Yani Orazımbek ile kızın kavuşup kavuşamadıklarını okuyucunun hayal gücüne bırakır.[8] Küyün Türk kültüründeki yeri ve önemi Orhun Abidelerinde de özellikle belirtilmiştir. Çin'in esaretine düşen Türk milleti anlatılırken "… Türklerin adı kü'si yok olmasın" diye devam eden ifadede küyün önemi vurgulanmaktadır ve şan şöhret, haber anlamı verilmektedir.[9]

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut da *Divanü Lugati't-Türk*'te "küy" kelimesini "Ün, şan, haber" olarak anlamlandırmıştır. "Kögle-"i ise "Anlamak, teganni etmek" anlamıyla "Devlet için ses, söz" olarak değerlendirebiliriz. "Küg" ise bu haberi, bu sesi duyurmak ve aynı zamanda devletin var ve canlı olduğunu işaret etmek anlamındadır.[10]

"Küy"e bir müzik ezgisi olmasından başka anlamlar da yükleyen inanışlar Dede Korkut'ta da vardır ve orada aynı fonksiyon kopuza yüklenmektedir. Böylece Türk boyları arasında kültür kodları coğrafi uzaklıklara rağmen devam etmekte ve Kazak yazarlarınca da ortak miras olarak millî bilinci sembolize etmektedir.

Ertemes'in deveyi ağlatmasının sırrı ise hikâyede "aşk" olarak gösterilmiştir. Devenin sütü dombranın nağmesiyle gelir fakat kızın gönlü yaşlı Ertemis'te değil, genç çıraktadır. Yazar burada küycülük geleneğinin bir uygulamasını aşk duygularıyla güçlendirmektedir. Anadolu sahasında özellikle âşık yaratmalarında sazın ve sözün esası üzerinde durulmuştur. Mesela, Âşık Garip hikâyesinde Âşık Garip gurbete çıkarken sazını duvara asar ve anasına, "Sazımın teli kopmadıkça beni merak etmeyin, sağ ve selametim demektir. Eğer tel koparsa bilin ki ya geldim, ya öldüm!" der.[11]

Aynı konuları işleyen üçüncü hikâye Gabit Musirepov'un yazdığı "Yassı Burun" hikâyesidir. Deve, Kazak halkının tarihini sırtında günümüze taşımanın gururunu taşıyan hayvandır. Bu yüzden kendisine "Şañırak Ata" adının verildiğine ina-

nan deve, mağrur olarak yürür. Bu gurur ıssız bozkırlarda bütün Kazak geçmişini taşıdığına olan inanışla ilgilidir. Devenin adı da zaten sembliktir: "Sarı Atan".

Kazaklarda deveye özel bir saygı beslerler. En güzel gözlere "bota göz" (deve yavrusu gözlü), en hızlısına da "bota tirsek" (deve yavrusu dirsekli) derler. Bu yüzden ülkenin ulaşılamayan güzeli, rüzgârın bile yetişemediği koşu atıyla karşılaştırılması, devenin gururlanmakta ne kadar haklı olduğunu gösterir.

Deveyle dombra ve küy arasında da ilginç ilişkiler vardır. "Deve ingen küyü" denilen ve deve çöktüren (ıhtıran) bir melodi vardır ki, o melodiyi duyan deve bütün kuş cıvıltılarını bülbül bile olsa bırakıp bu melodiyi dinler.[12]

Bu karşılaştırmayı daha da açık hâle getirmek için Musirepov şöyle bir halk anlatmasını da örnek olarak verir:

"Eskiden bir Kazak ile bir Rus kavga etse Rus, Kazak için:

-"Sen devesin çekik göz!" dermiş.

Kazak da Rus için:

-"Sen de domuzsun, diye hakaret edermiş." Burada Rusların deveyi, Kazakların da domuzu hakaret sembolü olarak kullanması anlatımı güçlendirdiği gibi iki milletin birilerine bakışlarını da açıklar. Sarı Atan çektiği araba ile domuzları "Caña Col" (Yeni Yol) kolhozuna götürür. Burada yazarın kolhoz için seçtiği isimlendirme de manidardır. Sembolik olarak komünizmi ifade eder. Domuzları getiren kolhoz başkanı Saden, domuzlara ürkek gözlerle ve hayretle bakan kolhoz çalışanlarına, "Kuşkulanmanıza gerek yok, nihayet bunlar da bir hayvan, haydi indirelim" teklifinde bulunur.

Kolhoz çalışanlarının domuzlar hakkındaki yorumları, kolhoz başkanı Saden'in de bildiği yorumlardır. Bu yüzden çiftlik başkanının domuzların götürülmesi için verdiği emirleri sürekli ertelemiştir. Ancak çaresiz kalınca domuzları kolhoza getirmek zorunda kalmıştır. Saden'in öz kardeşi, Alen Yefim adlı bir Rus'un kızı Maria ile evlidir. Maria, domuzlara bakabileceğini söyler. Yazar, Kazaklarla Hristiyanları temsil eden Maria'nın davranışlarını da karşılaştırarak, normal bir insan davranışı olan bilinmeyenden çekinme ve tepki gösterme, alay etme psikolojisiyle kolhoz çalışanlarının alaylı konuşmalarını aktarır.

Kazaklar arasında dört hayvan makbul ve kutsaldır: deve, sığır, koyun ve at. Bunların dışında kalan hayvanlar genellikle yabancı kabul edilmiş ve dışlanmışlardır.[13] Hayvanlar faydaları, yaratılışları veya dönüşümleri ile efsanelere ve inanışlara konu olmuşlardır. Hayvanların yenilir olması veya yenmesinin yasaklı (İslam'da günah) olması da hayvanları değerlendirirken dikkate alınmaktadır. Yenen hayvanlar içinde koyun ve deve ön plana çıkarken domuz eti yenmeyen ve yabani kabul edilmiştir.[14]

Gabit Musirepov "Yassı Burun" hikâyesinde kelimeleri sadece görünen anlamlarıyla değil anlam katmanlarını da dikkate alarak kullanmıştır. Açık sosyal eleştiri yapmadıkları için sembolik dili tercih etmek zorunda kalmışlardır. Bu kullanıma da Kırgızların dünyaca ünlü yazarı Cengiz Aytmatov'un öncülük ettiği söylenebilir. O da eserlerinde kurt, at, maral hatta balina, baykuş, tilki, koyun ve sığırı sembolik olarak kullanmıştır. Domuz ve başka hayvanların, özellikle de eşek, George Orwell'in *Hayvan*

Çiftliği romanı Stalin dönemini çağrıştırır. Bütün bu eserlerde domuz, Stalin'in sembolüdür.

Gabit Musirepov'un "Yassı Burun"[15] hikâyesinde de domuzlar Rusların sembolüdür. Hikâyede sözü edilen deve ve domuz bütün gelenek ve inançlarıyla Kazakları ve Rusları temsil etmektedir. Aynı üslup Sovyetler birliği bünyesinde bulunan diğer Türk boylarında da karşımıza çıkar. Her kullanımda deveye çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Mesela, Elçin Efendiyev'in *Ak Deve* romanında deve, aynı Yassı Burun'daki semboller kullanılarak anlatılmıştır. Ruslar ve Ruslaşan Türkler (Kazak, Kırgız) birer "köskaman" olarak verilmiştir. Hikâyede yazar "Sarı Atan" adlı deve ile halkının geçmişini sırtında taşımasına işaret ederek tarihsel bir bilinç oluşturmaya çalışmıştır. Bu yüzden deveye verdiği Kazakça isim "Şañırak Atan"dır. Şañırak, ev anlamındadır. Ev ya da yuva Kazakları dışarıdan gelecek tehlikeye karşı koruyan bir mekândır. Dolayısıyla deve, ev ve insanla ilişkisinde bir aidiyet duygusunu da temsil etmektedir.

Domuzların köye getirildiği tarih de 1933'tür. Bu tarihte, Kazakistan'da yaşanan kolektifleştirme faaliyeti sonunda, 2.230.000 kişi sürgün edilmiş veya öldürülmüştür, hayvanların %90'ı kırılmış ve kalan halk açlığa mahkûm edilmiştir.[16]

Yazar bu kısa hikâyesinde Rusların Kazak halkının kaderini değiştiren anlayışını ve bunu kabul eden halkını eleştirmektedir.

Sonuç olarak Sovyet döneminde yetişmiş ve o kültürü almış bu üç yazar, Rus kültürünün Kazakları nasıl Mankurtlaştırdığını, buna karşı sadece kendine dönerek ve atalarının mirasına sahip çıkarak bundan nasıl kurtulabileceklerini göstermek istemişlerdir. Bunun için de baskıcı rejimlere karşı mücadelede folklor ürünlerinin kullanılması, bazen aşk konusuyla bazen de sembolik anlamlar verilerek bunların birlikte kullanılması suretiyle halkın tepkileri dile getirilmiştir. Bu üç yazarın da kullandığı yöntem aynıdır. Bir taraftan hayvan sembolizmi ile toplumdaki hayvanlar hakkındaki inançlardan yani folklordan faydalanmışlar, diğer taraftan da hayvanlara yüklenen sembolik anlamlarla bu unsurları birleştirerek anlatımı güçlendirmek istemişlerdir.

NOTLAR

1 Çoruhlu, Yaşar, 2014, s. 163, 173, 207. Bonnefey, Yves. *Mitoloji Sözlüğü*, ilgili maddeler, deve, at, domuz vb.

2 Sabit Dosanov (1940-), 12 Ocak 1940 yılında Kostanay Vilayeti, Amankeldi ilçesine bağlı Baygabıl köyünde doğdu. 1985-1989 tarihlerinde Sovyetler Birliği Edebiyat Vakfının Kazak Bölümü'nün müdürlüğünü yaptı. 1991-1995 tarihleri arasında da Cumhuriyetin Halk Yaratıcılığı ve Kültürel Hizmet Merkezinin müdürlüğünü yaptı. 1996-1997'de de Devlet Matbaası "Kaynar"ın baş redaktörü oldu. Roman, povest ve hikâyeler yazdı. 1998'de San'at Matbaasında, 2003 yılında da Moskova'da Sovyet Yazarı Matbaasında "20. Yüzyıl"ı Rusça olarak yayınlandı. Bazı eserleri sahnelendi. Kazakistan'da pek çok ödül aldı. Ayrıca M. Solohov adındaki uluslararası ödülü ve Rusya'da Sosyal Bilimler ve Pedagoji Akademisine üye seçilerek akademik unvanını aldı. Belli başlı eserleri arasında Kayırlı Tan, Taw Yolu (Dağ Yolu), İkinşiÖmir (İkinci Hayat), GornoyaDoroga (Dağ Yolu) yer alır.

3 TahaviAhtanov (1923-1994) 25 Ekim 1923'te Aktobe'de Şakkar ilçesine bağlı Şetrgız köyünde doğdu. 1940 yılında Abay Kazak Pedagoji Enstitüsüne girdi. İlk denemelerini de bu dönemde yazar ve ilk edebî eserleri de gazetelerde şiir ve denemeler olarak yayınlanır. 1948 yılında askerlikten sonra edebiyatla uğraşmaya başlar. İlk şiirleri "Gençlerin Sesi" koleksiyonunda yayınlanır. İlk hikâyesi ise "Hikâye" adıyla basılır. 1956'da Öfkeli Günler romanı yayınlanır. 1966 yılında Sovyetler birliği Abay adlı Devlet Ödülüne *Bozkır* Hikâ*yesi* adlı romanı layık görülür. Bu arada Kazak sahnelerinde oyna-

nan dramalar yazar. Tolstoy ve M. Gorki'nin hikâyelerini Kazakçaya çevirir. Ahtanov, genel yayın yönetmenliği, Kazakistan Yazarlar Birliği sekreterliği gibi görevler yapar ve pek çok ödüle layık görülür. Sonunda Kazakistan Halk Yazarı seçilir. Eserleri arasında, edebi eleştiriler, romanlar, hikâyeler, edebiyat hakkında düşünceler ve iki ciltlik seçilmiş eserleri bulunmaktadır. Yazarın *Boran* romanı Türkiye'de çok tanınmıştır.

4 GabitMusirepov (1902-1985) Kazakistan'ın Canbıl ilçesi Cana Col (Yeni Yol) köyünde 1902 yılında doğmuştur. Kazak-Sovyet edebiyatının kurucularındandır. 1928'de "Çoşan Dalgalar Üzerinde" uzun hikâyesiyle yazarlık hayatına başlamış ve pek çok eseri yabancı dillere tercüme edilmiştir. Eserlerinde Rus edebiyatının özellikle de M. Gorki'nin tesiri görülür. Kazak-Sovyet döneminde sisteme dâhil olmayan yazarlar ya idam edilmişler ya da sürgün hayatı yaşamışlardır. Musirepov, Sosyalizme inanmış görünse de kendi milletinin örf ve âdetlerini yaşatma ve millî kültürünün üstünlüğünü ortaya koymada büyük çaba göstermiştir. Eserlerinin kahramanları da mücadeleci ve bir amaca hizmet eden hatasız tiplerdir. Hikâyeleri; "TuvlaganTolkında (Çoşan Dalgalar Üzerinde)", "Ömir Ertegisi (Ömür Masalı)", "Suğıla (Şule)" ve "TalpakTanav (Yassı Burun)" vb.dur.

5 Dosanov, Sabit, Beyaz Deve (Haz. Erhan Zal-İmdat Avşar, Ankara, 2015, s. 11-30.

6 ArnoGruen 2005: 8'den Söylemez-Azap, 2016: 195

7 Söylemez-Azap 2016: 198

8 Ahtanov, Tahavi, Söylemez, O. 2004, s. 103-113.

9 Tekin, Talat. 1998, s. 151.

10 Kaşgarlı Mahmut, 2006, s.316

11 Türkmen 2018.

12 Ergin, M. *Dede Korkut*, 2009.

13 Korkutbayev, K. 1991, s. 288.

14 Türkmen, 2018, değişik sayfalarda.

15 Söylemez, 2004, s. 215-234.

16 Kara, 2018.

KAYNAKLAR

Atalay, Besim. *Divanü Lügati't-Türk*. Dizin, C. 4. Ankara: TDK Yay, 2006.

Dosanov, Sabit. *Beyaz Deve*. Haz. E. Zal, İ. Avşar. Ankara: Aysun Yay. 2015.

Gruen, Arno. İçimizdeki Yabancı- Nefretin Kökenleri- Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları. (Çev. İlknur Igan). İstanbul: Çitlenbik Yay., 2005.

Kara, Abdulvahap. (http://www.abdulvahapkara.com/kategori/arastirma-konulari/kazakistan-tarihi/) 2018.

Koç, Kenan, Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkan. *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

Roux, Jean Paul. (Çev. Aykut Kazancıgil – Lale Aslan), *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar,* Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005.

Söylemez, O., Samet Azap. *Türk Dünyası Edebiyatları Hikâye Çözümlemeleri*. İstanbul:Kesit Yay., 2016.

Söylemez, Orhan. Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antropolojisi, Ankara: Elips Yay., 2004.

Tekin, Talat. *Orhan Yazıtları*. Ankara: TDK Yay., 1988.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi. Kazak Edebiyatı. C. 28. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2001.

Türkmen, Fikret. Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme Metin) 3. Baskı. Ankara: Akçay Yay., 2018.

Kazak Halkbiliminin Tarihi. Almatı: Bilim, 1988, s.432.

Konyratbaev A. *Kazak halkbiliminin tarihi*. Almatı: Ana dili, 1991, s. 288.

Zhüssüpov N. *20. yüzyılın ilk yarısında Kazak halkbilimi*. Almatı: Folklor, 2006.